

УДК 038.04

Жупікова В. В.

група 4441, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), ryvik3198@gmail.com

Кравчук О. Ю.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний
університет кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв),
kraffchuk@email.ua

ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті аналізується самотність як проблема сучасної молоді. Висвітлено особливості розуміння сутності та причин самотності сучасної студентської молоді, позитивні та негативні наслідки такого емоційного стану його вплив на психологічне та соціальне самопочуття молоді.

Ключові слова: *проблема самотності, сучасна молодь, позитивні та негативні наслідки, самореалізація, психологічна депресія.*

This article analyzes loneliness as the problem of today's youth. The features of understanding the essence and the reasons of loneliness of modern student youth, positive and negative consequences of such an emotional state and its influence on the psychological and social well-being of young people are highlighted at this article.

Key words: *the problem of loneliness, modern youth, positive and negative consequences, self-realization, psychological depression.*

Постановка проблеми. Аналіз сутності та визначення чинників молодіжної самотності є одним із важливих напрямків досліджень у галузі соціології молоді. У науковому значенні самотність акцентується на тому, що постмодернізація сучасного суспільства, швидкий розвиток високих технологій, зростаючі темпи соціальної мобільності знаходяться у постійному зв'язку із ізоляцією людини від соціуму, людини від людини. До цих процесів у площині сучасного українського суспільства додаються ще й складні наслідки соціальних трансформацій, за умов яких проблема самотності значно актуалізується.

Вивченням самотності займалися філософи, психологи, соціальні психологи, педагоги і, звичайно, соціологи. Аналіз наукових досліджень та численних публікацій з означеної проблеми свідчать про те, що феномен самотності є предметом міждисциплінарного дослідження [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Самотність досліджується у працях таких закордонних та вітчизняних науковців, як К. Абульханова-Славська, М. Бердяєв, Т. Гольман, Е. Гуссерль, І. Кон, Ж. Пузанова, Д. Рісмен, К. Роджерс, С. Франк, Е. Фромм та ін. Дослідженню проблеми самотності серед студентської молоді присвячені роботи таких учених, як В. Вейс, Р. Госвік, Т. Гольман, Дж. Джонс, Дж. Мур, Р. Пелутціан, Л. Сокурянська, К. Солано, Р. Фрідмен та ін.

Виходячи із актуальності проблеми, **метою статті** є розкриття сутності молодіжної самотності та основних її положень.

Основні **завдання** публікації полягають у тому, щоб виокремити позитивні та негативні наслідки емоційного стану від впливу самотності на молоде покоління, її дія на психологічне та соціальне самопочуття молоді та визначити передумови, які найбільшою мірою обумовлюють цей процес.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових досліджень самотності свідчить про те, що більшість дослідників цього складного соціально-психологічного явища наголошують на його суперечливому характері, адже така суперечливість витікає із самої сутності людського буття. В першу чергу, самотність є руйнівною для особистості, але також це є необхідною умовою для внутрішнього самовизначення та самопізнання. Дуже важливо розрізняти значення перебувати наодинці з самим собою та бути самотнім. Людина є соціальною істотою, але час від часу їй необхідно перебувати наодинці з собою для розвитку свого внутрішнього «Я» – особистісного зростання. Е. Фромм розглядав стан самотності залежно від його тривалості, як універсальне та стійке переживання, яке притаманне вільній особистості на всіх етапах її розвитку [5], а Е. Еріксон – як відчуття власної незалежності, що періодично виникає, через це не варто його розглядати як феномен, що має універсальний статус [6]. Можна стверджувати що це стан, що з'являється лише в деякі періоди життєвого циклу. Точки зору дослідників не суперечать між собою, вони взаємодоповнюють одна одну, а також штовхають на думку, що самотність – це єдине переживання, що в різні періоди людського життя виникає на підґрунті різних вікових чинників.

Будь-яка людина за певних обставин прагне до усамітнення, за інших – потребує жвавого спілкування, розуміння та підтримки. Спираючись на емпіричні дослідження, кожна людина хоча б раз у житті відчуває самотність. Ставлення до цього почуття, переживання людини залежать від її внутрішньо-особистісних особливостей, характеру та психологічного стану. Дуже важливими є положення: самотність – це норма, вона має позитивний вплив на розвиток особистості, самотність – це загроза для людини та суспільства в цілому. У наш час особливе значення приділяється вивченню самотності серед студентів. Науковий інтерес до самотності вузівської молоді зростає через те, що процеси перетворення, що відбуваються в українському суспільстві, перекладають на систему освіти функціональну відповідальність за ефективну соціалізацію, формування професіоналізму, соціальної компетентності молоді людини, а також її активної громадянської позиції, це є можливим лише на основі гарного соціального самопочуття. Українська дослідниця Л. Г. Сокурянська стверджує: «Загальновідомо, наскільки значну роль у світосприйнятті молоді відіграє емоційна сфера... Вона суттєво визначає

стратегічні установки особистості, відповідність її вчинків життєвій ситуації, функціональний тонус людини, її психологічне та соціальне самопочуття» [3, с. 199].

Аналізуючи феномен самотності можна сказати впевнено: самотність може бути вимушеною або бажаною, доповнюватися хворобливими переживаннями або надавати задоволення, для однієї людини вона може бути ліками, для іншої – отрутою. Тож деякі молоді люди прагнуть самотності, інші усіляко намагаються уникнути цього відчуття. Відповідно до результатів міжнародних соціологічних досліджень, які були здійснені кафедрою соціології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна протягом 1990-х–2014 рр. Серед перших студентів, що прагнуть до самотності, згідно з об'єктивних та суб'єктивних характеристик, значно більше творчих особистостей. Це приклад добровільного усамітнення, творчість художника, вченого, письменника, і це не дивно, адже це відчуття самотності балансує між прагненням створити щонебудь корисне для суспільства та самотністю як нагальною умовою творчості. Російський науковець Т. Гольман стверджує: «Самотність в юності – досить поширене та інтенсивне явище. Емпіричні дані стверджують, що молоді люди мають значнішу вразливість до самотності, ніж дорослі та люди похилого віку. Перебуваючи у стані екзистенційного надлому, у молодих людей втрачаються традиційні орієнтири та власна ідентифікація. В результаті підвищується психологічна вразливість, а тиск соціального оточення стає особливо помітним» [1].

У молодіжному та підлітковому віці через його психологічні особливості, зокрема переживання індивіда кризи ідентичності на шляху переходу від дитинства до дорослості (про що, багато писав Е. Еріксон), відсутності соціального досвіду, у особистості, що тільки формується, дуже часто виникає відчуття своєї унікальності та відмінності від інших. У той же час молода людина відчуває необхідність бути, як усі та не вирізнятися серед однолітків, сприймаючи спілкування з ними як найважливішу життєву цінність.

Цікавими були емпіричні відомості щодо оцінок самотності та її причин серед студентської молоді отримані російськими соціологами у межах дослідження, яке проводилося серед студентів Новочеркаського політехнічного інституту. Згідно з результатами дослідження, основними причинами самотності, на думку студентів були: низька самооцінка (66,5%), розвиток сучасних інформаційних технологій (66,5%), відсутність коханої людини (45,5%), зовнішня непривабливість (34,1%), низький соціальний статус (18%), високий рівень інтелекту, творче мислення (16,2%). Більшість респондентів (60%) характеризували самотність як стан, що актуалізується, коли поряд немає друзів, коханої людини, людини, яка готова допомогти та вислухати. Близько 40% опитаних виокремили, що самотність є відчуттям непотрібності оточуючим тебе людям; 30% респондентів співставили самотність з відсутністю активного спілкування, некоммунікбельністю людини [1].

Отже, самотність є найбільш парадоксальною проблемою з-поміж інших суспільних, адже майже неможливо зробити межу між спілкуванням та самотністю, неможливо відчути самоту іншої особи, у кожної людини відчуття самотності має індивідуальний зміст.

Позитивні та негативні наслідки почуття самотності відобразило соціологічне дослідження проведене групою українських соціологів серед 122 студентів Луцького національного технічного університету у 2012–2013 рр. В межах даного якісного дослідження був використаний метод незакінченого речення, студентам необхідно було зазначити сутність та причини самотності сучасної людини [2].

Ось як описав цей феномен один із респондентів: «Самотність – це коли у тебе нікого немає, ані друзів (які могли б розвеселити, посміятись над тобою), ані рідних (які підтримали б тебе у важкий час для тебе). Самотність – це коли тобі потрібна підтримка, а її немає, потрібно виговоритись – а нема кому. Самотність – це я і "4 стіни"» (Володимир, студент першого курсу факультету бізнесу).

Ось, як описала це явище ще одна учасниця дослідження: «Самотність – це коли людина одинока, їй немає з ким поспілкуватись, у неї немає друзів. ... У сучасному суспільстві люди дуже багато часу проводять у різних соціальних мережах, де вони знайомляться, спілкуються, але спілкування в Інтернеті не може замінити спілкування в реальності. У людини в соцмережах можуть бути тисячі друзів, але серед них може і не бути людини, яка була б справжнім другом, яка б підтримувала у тяжку хвилину, вислухала б і дала пораду» (Ольга, студентка другого курсу факультету обліку та фінансів).

Наведена цитата підтверджує результати багатьох досліджень про те, що спілкування молоді у мережі-Інтернет, не зменшує рівень відчуття своєї самотності.

Відштовхуючись від думок студентів, дослідники виокремили два найбільш значущі наслідки.

Один із них має позитивний сенс самотності, а саме: самотність може спонукати особистість на реалізацію її творчих потенціалів та допомогти виявити індивідуальність особистості, це підтвердило висновки, зроблені харківськими соціологами ще у 1990-ті рр.

Деякі студенти стверджували, що стан самотності є необхідним для самовдосконалення та розвитку самопізнання, наголошували на самореалізації внутрішнього потенціалу. Ось як це описали опитувані: «Самотність – стан душі людини. Виникає тоді, коли людина залишається на одинці зі своїми думками. Інколи самотність необхідна, особисто у мене бувають іноді моменти, що хочеться втекти від усього світу і хоч пару годин залишитись в абсолютному спокої. ... Мені хочеться побути самому, порозмірковувати над своїм життям, зробити висновки» (Дмитро, студент першого курсу факультету комп'ютерних технологій). «Перебувати на самоті – це можливість побути наодинці зі своїми думками, проаналізувати ту чи іншу ситуацію та просто можливість помріяти. Не варто боятися самотності, оскільки вона дозволяє нам переосмислити пережите, часто підштовхує до активності в пошуку цікавого спілкування. Дозволяє замислитися про себе, про своє життя. Самотність дозволяє нам більш чітко визначитися з власними планами, цілями і мріями. Вигадати щось нове, і потім реалізувати це у своєму житті» (Христина, студентка другого курсу факультету бізнесу).

Більшість отриманих якісних даних мають невтішний та загрозливий наслідок самотності – вплив на появу та розвиток особистісної дисгармонії та

психологічної депресії. Твердження стосовно переживання самотності серед студентського середовища підтверджують її негативний вплив на психоемоціональне становище особистості, руйнує її цілісність.

Підбиваючи підсумки цього дослідження, виявлення феномену самотності та спостереження цієї проблеми серед молоді, пошук можливих шляхів якщо ж не подолання, то хоча б помірною пом'якшення переживання самотності, а саме: з боку негативного впливу, буде поштовхом до більш повного внутрішнього та професійного самовизначення майбутніх фахівців, сприятиме формуванню позитивної самооцінки та налагоджуванню комунікативних навиків, що є нагально необхідним для спеціаліста з вищою освітою.

Висновки. Таким чином, провівши аналіз наукових досліджень про сутність феномену самотності, можна дійти наступних висновків:

1. Проблема самотності має не поодинокий характер, а – глобальний, адже більшість іде шляхом індивідуалізації, розвитку свого внутрішнього "Я", на основі цього відчуття самотності загострюється.

2. Наукове визначення самотності є складним та неоднозначним, не звертаючи увагу на поширеність наукових досліджень, вчені досі не мають єдиних поглядів на її сутність.

3. За останні роки переважають індивідуально-особистісні передумови самотності над соціальними, як результат є загроза не лише психологічному здоров'ю особистості, а суспільству в цілому.

4. Феномен самотності є як руйнівною силою для особистості, та як рушійною для самовизначення, самопізнання, самореалізації.

5. Вивчення переживання самотності поширюється та поглиблюється серед вітчизняних психологів, але розвиток самої психології самотності як галузі наукового дослідження лише починається.

Список використаних джерел

1. Гольман Т. И. Социальное одиночество студенческой молодежи в транзитивном обществе: управленческий аспект: дис. ... канд. соц. наук. Новосибирск, 2008. 190 с.

2. Піменова О. Самотність як молодіжна проблема (за результатами якісного дослідження). *Український соціологічний журнал*. 2013. № 1-2. С. 82–86.

3. Сокурская Л. Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода. Харьков: Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, 2006. 576 с.

4. Українське студентство у пошуках ідентичності: монографія /за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурської. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 520 с.

5. Фромм Э. Бегство от свободы. Москва, 1964.

6. Эриксон Э. Детство и общество. Санкт-Петербург, 1996.